

Федорченко О.В., Камінська О.А.

Одеський державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ХЕРСОНІ НА ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГЕННЯ РФ

Питання протидії сплеску злочинності у Херсоні на початку повномасштабного вторгнення практично не висвітлено в науковій літературі. Про ці події є згадки лише у публіцистичних статтях. Тому винесена в заголовок тема потребує свого дослідження.

Херсон одним із перших відчув на собі удари армії РФ. 24 лютого, коли росіяни підійшли до Антонівського автомобільного мосту, постало питання із забезпеченням правопорядку. Містян охопила паніка – довжелезні черги в аптеках, продуктових магазинах, на АЗС, біля банкоматів. Та у день №1 у місті ще перебували правоохоронні органи. Більше того, один із навчальних закладів Херсону повинен був стати базою для підрозділів Генічеського, Каховського та Скадовського районних відділів поліції Головного управління Національної поліції у Херсонській області, які евакуюювалися з місць своєї дислокації. Однак по обіді поліцейським надійшла вказівка переміститися до Миколаєва. Частина поліцейських залишилася в нести службу в Херсоні⁴ [1]. Причини, з яких поліцейські залишилися були різними – родина, літні батьки, майно. Вони несли службу у цивільному одязі, мали при собі посвідчення поліцейського, зброю Однозначно, говорити про повноцінне патрулювання міста не можна.

У день №2 ситуація стала напруженішою. Тривога ще більше охопила херсонців. Відсутність достатнього, звичного для мешканців

⁴ Федорченко Олег Володимирович, 1981 р.н., м. Одеса. Інтерв'ю проводила О. Камінська 10 жовтня 2024 р. Дешифрувала аудіозапис та створила транскрипт О.Камінська.

патрулювання, спричинило активізацію елементів, схильних до правопорушень. Більше того, в соціальних мережах проросійськими блогерами активно поширювалась інформація з про те, що правоохоронні органи кинули місто напризволяще⁵. Так, блогер, а по суті майбутній колаборант, у відео показував пусті приміщення міської й обласної прокуратур, суду, районних відділів Херсонського відділу поліції. Хоча він прекрасно розумів, що на суддівський корпус, працівників прокуратури та поліцейських законодавством покладено інші задачі [2-4]. Перші дві категорії – взагалі є озброєними органами. Будемо відвертими, і наявна табельна зброя поліцейських не годилась для ведення бойових дій які нав'язала армія агресора. Схоже, що блогер готувався до приходу «покровителів» та інформував про потенційний стан опору загарбникам.

Отже, ситуація з правопорядком у місті була на межі катастрофи. Збільшилася кількість випадків крадіжок і грабежів. Уточнимо дефініції, після 24 лютого у ЗМІ коли йде мова про незаконне заволодіння особою чужим майном досить часто вживається термін «мародерство». Але ст.ст. 185, 186 Кримінального кодексу України такі дії кваліфікують як крадіжку або грабіж, а мародерство – це про інше (детальніше ст. 432 ККУ) [5].

Частково оговтавшись після початку вторгнення, проявила себе міська адміністрація. На сайті Херсонської міської ради та в інших месенджерах і групах було розміщено оголошення про збір 26 лютого небайдужих містян біля будівлі Херсонської міської ради. Мета зборів – самоорганізуватися та зробити проживання в місті більш безпечним. Звісно, наскільки це було можливо в умовах війни.

У день №3 зранку біля будівлі Херсонської міської ради зібралося 30-50 чоловіків, та декілька жінок. Організаторами зборів були міський голова І.Колихаєв і міські депутати, серед яких особливо виділявся І.Карамаліков. Міські депутати запропонували створити «народні дружини». Після того як з'ясували, що «дружинники» будуть беззбройними, оскільки зброї в місті

⁵ Там само.

не було, а міський військкомат, по суті, припинив своє функціонування, частина чоловіків залишила збори⁶.

Депутати віднайшли правовий статус «дружинників» і правову формулу, на основі якої вони будь функціонувати. Ще у 2021 році в Херсоні було утворено комунальне підприємство «Муніципальна варта», на чолі з В. Дроб'язко, а згодом І. Чорнозубом. До повномасштабного вторгнення «Муніципальна варта» займалася патрулюванням вулиць, охороною громадського порядку, прав та інтересів територіальної громади, слідувала за дотриманням правил торгівлі [6]. Отже, склад КП «Муніципальна варта» поповнився новими членами за спрощеною формою. Заявлялось, про розмежування «Муніципальної варти» із силами Територіальної оборони. Однак не всі містяни це знали. Для деяких членів варти це спричинило негативні наслідки з боку окупаційних військ, силових органів рф.

Місто було поділено на умовні сектори: ХБК, Воєнка, Склотарний; Острів; Гідропарк; Шуменський; Центр; Площа Корабелів; Антонівка; Таврійськ; с. Куйбишево, Комишани. Чоловікам було запропоновано зорганізуватися за місцем проживання відповідно до сектору. Старші сектору визначилися самовисуванням. Почалася організація роботи, поповнення складу «військової» «Муніципальної варти», видача їм посвідчень «Муніципальної варти» встановленого зразку. Телефони старших розмістили на сайті Херсонської міської ради, месенджерах.

Швидка зміна обставин, неможливість реально оцінити ситуацію, недостатній досвід, брак часу, а випадком і корисливі або ідеологічні мотиви сприяли тому, що до лав «військової» «Муніципальної варти» потрапили особи з низькими моральними якостями. Після одного-двох чергувань такі особи зникали, деякі маніпулювали посвідченням на блокпостах під час комендантської години. Та найгірші приклади – коли

⁶ Федорченко Олег Володимирович, 1981 р.н., м. Одеса. Інтерв'ю проводила О. Камінська 10 жовтня 2024 р. Дешифрувала аудіозапис та створила транскрипт О.Камінська.

членами варті ставали особи з проросійськими поглядами (зрозуміло, що на самому початку вони їх не показували) [7].

Незважаючи, що офіційним керівником «Муніципальної варті» вважався І.Чорнозуб, ідейним натхненником і особою, яка давала вказівки був депутат міської ради І.Карамаліков. Однією із форм координації діяльності «військової» «Муніципальної варті» були збори старших секторів. Спочатку локаційно вони проводилися в приміщенні Херсонської міської ради, згодом у різних місцях (на території підприємств приватних власників, Херсонського академічного обласного театру ляльок). Старші на місцях при вирішенні тих чи інших питань функціонування «варті» приймали рішення виходячи зі свого життєвого досвіду і, в одиничних випадках, покладаючись на нормативно-правову базу. Зрозуміло, що у більшості членів «варті» правова освіта була на низькому рівні, а в декого і взагалі на нульовому. Та нікуди правди діти, реєструвалися проблеми, які були не під силу членам «варті». Наприклад, що робити з бійцями ЗСУ, які виходили з оточення зі зброєю і відшуковували підрозділи ЗСУ? Не секрет, що деякі асоціальні елементи бажали заволодіти зброєю і використати її зовсім не з метою захисту міста. Існувала опція в телефонному режимі порадитися з «куратором» І.Карамаліковим. Хоча це не завжди було можливим, оскільки телефонні лінії були перевантажені.

На зборах старших визначили основне завдання «варті» – охорона громадського правопорядку наскільки це можливо в умовах, що склалися. Особливу увагу звернули на запобіганні масових крадіжок та грабежів, організації правопорядку у місцях масового скупчення людей: магазини, аптеки, банкомати тощо. На жаль, складалося враження, що деякі міські депутати за допомогою «варті» хотіли захистити свій місцевий бізнес.

На зборах передбачили, що основний сплеск злочинності може припасти на темну частину доби. Наприкінці лютого вона ще задовга. Тому зупинилися на патрулюванні території секторів з 20.00 до 06.00. З

метою уникнення інцидентів у ночі були налагодженні контакти з поліцейськими, які відповідали за визначений район міста та околиць.

При організації першого чергування у ніч з дня №3 на день №4 члени варти зіткнулися з кіпою проблем. У першу чергу для організації такої роботи потрібні були приміщення для координаційного центру. В реаліях використовувалася площа невеликих магазинчиків, адміністратори яких пішли на зустріч «варти», приміщення ОСББ, шкіл. Подекуди інструктажі проводились просто неба. По-друге – проблема з персоналом, оскільки моральний та ідейний стрижень деяких осіб залишав бажати кращого. Так деякі члени «варти» після першого чергування відмовлялися від патрулювання та й узагалі здавали посвідчення. По-третє – відсутність у більшості членів варти досвіду спілкування з населенням, а тим більше в екстремальних умовах, з позицій сервісної служби, як це робила Національна поліція України. Сюди ж можна зарахувати відсутність у більшості членів «варти» досвіду чатової служби. По-четверте – проблеми з технічним забезпеченням: приватні автівки було практично не можливо використовувати (у місті назрівала проблема з паливно-мастильними матеріалами), комунікація відбувалася з допомогою телефонів, про найнеобхіднішу оргтехніку мова не йшла.

Отже, діяльність варти базувалася на ентузіазмі та бажанні допомогти місту. Утім, незважаючи на проблеми та аматорський характер служби «варти», розголос у соціальних мережах та «сарафанним радіо» про діяльність «військової» «Муніципальної варти» зменшив потенційну кількість правопорушень та частково знизив тривожність у херсонців.

1 березня (день №7), коли війська рф зайшли у місто членам варти була віддана вказівка не виходити на патрулювання. Більшість старших секторів знищили записи з інформацією про членів варти, «почистили» телефони. Треба було переформатовувати діяльність «варти»⁷.

⁷ Федорченко Олег Володимирович, 1981 р.н., м. Одеса. Інтерв'ю проводила О. Камінська 10 жовтня 2024 р. Дешифрувала аудіозапис та створила транскрипт О.Камінська.

Таким чином, повномасштабне вторгнення РФ посеред значної кількості проблем, поставило перед херсонцями і питання організації правопорядку в місті. Натхнені стійкістю ЗСУ, херсонці самоорганізувалися з метою запобігти зростанню злочинності у місті. Перспективним є дослідження організації правопорядку містянами після 1 березня 2022 року.

Література

1. Ранок, який розпочався з вибухів. Жителі Херсонщини про початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну. URL: (<https://suspilne.media/kherson/689686-ranok-akij-rozpocavs-a-z-vibuhiv-ziteli-hersonsini-pro-pocatok-povnomasstabnogo-vtorgnenna-rf-v-ukrainu/>) (дата звернення: 11.11.2024).
2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради (далі ВВР)*. 2015, № 2-3, ст.12.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *ВВР*. 2016, № 31, ст.545.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *ВВР*. 2015, № 40-41, ст.379.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *ВВР*. 2001, № 25-26, ст.131.
6. Що закуповує херсонська «Муніципальна варта» і чому роботою не задоволені херсонці. URL: https://khersonline.net/top/320978-scho-zakupovuye-hersonska-municipalna-varta-chomu-robotoyu-ne-zadovolen-hersonc.html#google_vignette (дата звернення: 11.11.2024).
7. Пропагандист і посіпака росіян Геннадій Шелестенко з Херсона заочно отримав десять років тюрми. URL: <https://ipc.org.ua/uk/2024/09/propagandyst-i-posipaka-rosiyan-gennadij-shelestenko-z-hersona-zaочно-otrymav-desyat-rokiv-tyurmy/> (дата звернення: 11.11.2024).